

Kohtulahendite kogumik

KOHTUJURISTI ETTEPANEK
NICHOLAS EMILIOU
esitatud 12. mail 2022¹

Kohtuasi C-883/19 P

**HSBC Holdings plc,
HSBC Bank plc,
HSBC Continental Europe, varem HSBC France,**
versus

Euroopa Komisjon

Apellatsioonkaebus – Konkurents – ETL artikkel 101 – Euribori pankadevaheliste viiteintressimääradega manipuleerimine – Konfidentsiaalse teabe vahetamine – „Eesmärgil põhinev“ konkurentsipiirang – Üks ja vältav rikkumine – Kokkulepe – Hübriidmenetlus – Süütuse presumpatsioon – Õigus heale haldusele – Erapooleetuse kohustus

I. Sissejuhatus

1. Pangad, institutsionaalsed investorid, ettevõtjad ja üksikisikud kasutavad sageli riskimaandusena euro intressimäära tuletisinstrumente, et kaitsta end turu intressimäärade muutuste eest. *Euro Interbank Offered Rate*'i (edaspidi „Euribor“) intressimäärad on olulised, sest need määrad on aluseks igat liiki finantstoodete (nt intressimäära vahetuslepingud, intressimäära futuurid, säästukontod ja hüpoteegid) intressimääradele. Teisalt oli pankadevahelise üleöö euro viiteintressimäärana kasutusel *Euro Over-Night Index Average* (edaspidi „EONIA“). EONIA kasutamine lõpetati alates 3. jaanuarist 2022.

2. Käesolevas apellatsioonkaebuses paluvad mõned HSBC panganduskontserni kuuluvad äriühingud Euroopa Kohtul tühistada Üldkohtu otsus,² millega jäeti osaliselt rahuldamata nende hagi tühistada komisjoni otsus, millega neile määrati trahv osalemise eest kartellis 12. veebruarist kuni 27. märtsini 2007 Euribori ja/või EONIAga seotud euro intressimäära tuletisinstrumentide turul.³

¹ Algkeel: inglise.

² 24. septembri 2019. aasta kohtuotsus *HSBC Holdings jt vs. komisjon* (T-105/17, EU:T:2019:675, punktid 1–12) (edaspidi „vaidlustatud kohtuotsus“).

³ Komisjoni 7. detsembri 2016. aasta otsus, milles käsitletakse [ETL] artikli 101 ja EMP lepingu artikli 53 kohast menetlust (juhtum AT.39914 – euro intressimäära tuletisinstrumentid) (C(2016) 8530 (final)) (edaspidi „vaidlusalune otsus“).

3. Apellatsioonkaebuses tõstatatakse rida menetluslikke ja sisulisi küsimusi seoses liidu konkurentsioigusega. Nende hulgas on eriti olulised Euroopa Komisjoni kohustus tegutseda erapooletult ja austada hübriidmenetluste⁴ läbiviimisel kokkuleppes mitteosalevate isikute süütuse presumptsiooni ning mõiste „eesmärgil põhinev rikkumine“.

II. Faktiline ja õiguslik taust

4. Käesoleva kohtuasja faktilised asjaolud ja õigusliku tausta, nagu see on ära toodud vaidlustatud kohtuotsuses,⁵ võib kokku võtta järgmiselt.

5. Barclaysi panganduskontsern (edaspidi „Barclays“) esitas 14. juunil 2011 komisjonile taotluse tähise saamiseks vastavalt komisjoni teatisele, mis käsitleb kaitset trahvide eest ja trahvide vähendamist kartellide puhul,⁶ teavitades teda kartelist euro intressimäära tuletisinstrumentide sektoris ning väljendades soovi teha koostööd. 14. oktoobril 2011 anti Barclaysile tingimuslik kaitse.

6. Komisjon algatas 5. märtsil ja 29. oktoobril 2013 määruse nr 1/2003 artikli 11 lõike 6 alusel rikkumismenetluse järgmiste pankade vastu: HSBC Holdings plc, HSBC Bank plc ja HSBC Continental Europe (varem HSBC France) (edaspidi koos „HSBC“ või „apellandid“), Barclays, Crédit Agricole SA ja Crédit agricole Corporate and Investment Bank (edaspidi koos „Crédit agricole“), Deutsche Bank AG, Deutsche Bank Services (Jersey) Ltd ja DB Group Services (UK) Ltd (edaspidi koos „Deutsche Bank“), JP Morgan Chase & Co., JP Morgan Chase Bank National Association ja JP Morgan Services LLP (edaspidi koos „JP Morgan“), Royal Bank of Scotland plc ja Royal Bank of Scotland Group plc (edaspidi koos „RBS“) ning Société Générale.

7. Barclays, Deutsche Bank, Société Générale ja RBS avaldasid soovi osaleda määruse nr 773/2004 artikli 10a alusel kokkuleppemenetluses. Apellandid, Crédit Agricole ja JP Morgan otsustasid selles kokkuleppemenetluses mitte osaleda.

8. Komisjon võttis 4. detsembril 2013 Barclaysi, Deutsche Banki, Société Générale'i ja RBSi suhtes vastu otsuse C(2013) 8512 (final), milles käsitletakse [ELTL] artikli 101 ja EMP lepingu artikli 53 kohast menetlust (juhtum AT.39914 – euro intressimäära tuletisinstrumentid (kokkulepe), edaspidi „kokkuleppepeetus“), milles ta järeldas, et need ettevõtjad on rikkunud ELTL artiklit 101 ja EMP lepingu artiklit 53, kuna nad osalesid ühes ja vältavas rikkumises, mille eesmärk oli moonutada euro intressimäära tuletisinstrumentide sektoris hinnastamiskomponentide tavapärast kujunemist.

9. Komisjon saatis 19. märtsil 2014 apellantidele ning Crédit Agricole'ile ja JP Morganile vastuväiteteatise.

⁴ „Hübriidmenetlus“ on menetlus, milles komisjon viib paralleelselt läbi kokkuleppemenetluse vastavalt komisjoni 7. aprilli 2004. aasta määruse (EÜ) nr 773/2004, mis käsitleb [ELTL artiklite 101 ja 102] kohaste menetluste teostamist komisjonis (ELT 2004, L 123, lk 18; ELT eriväljaanne 08/03, lk 81), mida on muudetud komisjoni 30. juuni 2008. aasta määrusega (EÜ) nr 622/2008, millega muudetakse määrust (EÜ) nr 773/2004 seoses kokkuleppemenetluste teostamisega kartellide puhul (ELT 2008, L 171, lk 3), artiklile 10a, ning tavalise haldusmenetluse vastavalt nõukogu 16. detsembri 2002. aasta määruse (EÜ) nr 1/2003 [ELTL] artiklites [101] ja [102] sätestatud konkurentsieskirjade rakendamise kohta (EÜT 2003, L 1, lk 1; ELT eriväljaanne 08/02, lk 205) artiklile 7.

⁵ Vaidlustatud kohtuotsuse punktid 1–11.

⁶ ELT 2006, C 298, lk 17.

10. Apellantidel oli võimalus tutvuda komisjoni toimiku avalike osadega ning nende esindajad said lisaks tutvuda toimikuga komisjoni ruumides. Samuti said apellandid tutvuda kokkuleppe sõlminud pooltele saadetud vastuväiteteatisega, nende vastustega ja kokkuleppeotsusega.

11. Apellandid esitasid 14. novembril 2014 oma kirjalikud seisukohad vastuväiteteatise kohta ning kandsid oma seisukohad suuliselt ette ärakuulamisel, mis toimus 15.–17. juunini 2015.

12. Komisjon võttis 7. detsembril 2016 määruse nr 1/2003 artiklite 7 ja 23 alusel vastu vaidlusaluse otsuse.

13. Vaidlusaluse otsuse artiklis 1 on muu hulgas märgitud, et apellandid on rikkunud ELTL artiklit 101 ja EMP lepingu artiklit 53, kuna nad osalesid 12. veebruarist 2007 kuni 27. märtsini 2007 „ühes ja vältavas rikkumises seoses euro intressimäära tuletisinstrumentidega. Rikkumine, mis hõlmas tervet EMP territooriumi, seisnes mitmes kokkuleppes ja/või kooskõlastatud tegevuses, mille eesmärk oli moonutada euro intressimäära tuletisinstrumentide sektoris hinnastamiskomponentide tavapärasest kujunemist [...]“.

14. Vaidlusaluse otsuse artikliga 2 määrati apellantidele solidaarselt trahv summas 33 606 000 eurot.

III. Menetlus Üldkohtus ja vaidlustatud kohtuotsus

15. ELTL artikli 263 alusel 17. veebruaril 2017 esitatud hagi palusid apellandid Üldkohtul sisuliselt tühistada vaidlusalune otsus või teise võimalusena muuta trahvisummat.

16. Üldkohus lükkas 24. septembri 2019. aasta otsusega tagasi apellantide väited, mis puudutasid: 1) komisjoni järeldust eesmärgil põhineva rikkumise kohta; 2) komisjoni järeldust ühe ja vältava rikkumise kohta ning 3) väidetavat õigusnormi rikkumist ja oluliste menetlusnormide rikkumist haldusmenetluses. Üldkohus leidis siiski, et vaidlusaluses otsuses on trahvisumma kindlaksmääramist ebaõigesti põhjendatud.

17. Seetõttu tühistas Üldkohus vaidlusaluse otsuse osaliselt (resolutsiooni punkt 1) ja jättis ülejäänud osas hagi rahuldamata (resolutsiooni punkt 2), jättes nii apellantide kui ka komisjoni kohtukulud nende endi kanda (resolutsiooni punktid 3 ja 4).

IV. Menetlus Euroopa Kohtus ja nõuded

18. Euroopa Kohtule 3. detsembril 2019 esitatud apellatsioonkaebuses paluvad apellandid Euroopa Kohtul: 1) tühistada vaidlustatud kohtuotsuse resolutsiooni punkt 2, 2) tühistada vaidlusaluse otsuse artikli 1 punkt b või teise võimalusena tühistada artikli 1 punkt b osas, milles see viitab HSBC osalemisele ühes ja vältavas rikkumises pärast 19. märtsi 2007, ning 3) mõista kohtukulud välja komisjonilt.

19. Komisjon palub omalt poolt Euroopa Kohtul jätta hagi rahuldamata ja mõista kohtukulud välja apellantidelt.

20. Euroopa Kohtu presidendi 16. juuli 2020. aasta määrustega anti Crédit Agricole'ile ja JP Morganile (edaspidi „menetlusse astujad“) luba astuda menetlusse apellantide nõuete toetuseks.

21. Komisjon muutis 28. juuni 2021. aasta otsusega vaidlusalust otsust ja võttis selle uuesti vastu, et parandada ebaõiged põhjendused apellantidele määratud trahvi kohta (edaspidi „2021. aasta otsus“).⁷

22. Komisjonil paluti 7. septembril 2021 Euroopa Kohtu kodukorra artikli 62 alusel võetud menetlust korraldava meetme raames esitada 2021. aasta otsuse ära kiri ja vastata kolmele küsimusele, mis puudutavad selle otsuse mõju vaidlustatud kohtuotsuse esemeks olevale (algsele) otsusele. Komisjon teatas 16. septembri 2021. aasta kirjas Euroopa Kohtule, et 2021. aasta otsusega muudeti üksnes vaidlusaluse otsuse põhjendusi ja resolutsiooni apellantidele määratud trahvisumma osas. Seevastu ei muudetud 2021. aasta otsusega vaidlusaluse otsuse neid osi, mis on käesoleva apellatsioonimenetluse ese.

23. Apellandid, menetlusse astujad ja komisjon esitasid oma seisukohad Euroopa Kohtu istungil, mis toimus 26. jaanuaril 2022.

V. Hinnang

24. Käesolevas ettepanekus käsitletakse apellatsioonkaebuse kõiki kuut väidet samas järjekorras, milles apellandid on need esitanud, ning vaadeldakse sama küsimust puudutavaid väiteid koos.

25. Vastavalt käsitlen esiteks väiteid, mis puudutavad apellantide teatavate menetlusõiguste ja tagatiste rikkumist komisjoni poolt (A). Teiseks käsitlen apellantide väiteid, milles kritiseeritakse seda, et Üldkohus kvalifitseeris apellantide tegevuse „eesmärgil põhinevaks“ rikkumiseks ELTL artikli 101 lõike 1 tähenduses (B). Kolmandaks ja viimaseks käsitlen apellantide argumente, mis puudutavad Üldkohtu järeldusi nende osalemise kohta „ühes ja vältavas rikkumises“ (C).

26. Arvestades apellatsioonkaebuses tõstatatud küsimuste hulka ja tähtsust, käsitletakse käesolevas ettepanekus üksikasjalikumalt neid küsimusi, mis tekitavad uusi õigusküsimusi või on igal juhul teataval määral keerukad. Seevastu ülejäänud küsimusi käsitlen põgusamalt, sest minu arvates on neid võimalik lahendada väljakujunenud kohtupraktika alusel.

A. Apellatsioonkaebuse esimene väide: süütuse presumptsioon ja õigus heale haldusele

1. Poolte argumendid

27. Apellatsioonkaebuse esimeses väites, mis on suunatud vaidlustatud kohtuotsuse punktide 287–292 vastu, väidavad apellandid, et Üldkohus rikkus õigusnormi, kui ta hindas nende väiteid, mis puudutavad süütuse presumptsiooni põhimõtte, nende õiguse heale haldusele ja nende kaitseõiguste rikkumist komisjoni poolt.

28. Apellandid väidavad, et *kronoloogiliselt nihkes* hübriidmenetluse⁸ kasutamisega kahjustas komisjon enne vaidlusaluse otsuse tegemist parandamatult nende positsiooni, rikkudes seega süütuse presumptsiooni põhimõtet. Kokkuleppeotsuses, isegi kui see ei olnud adresseeritud

⁷ Komisjoni 28. juuni 2021. aasta otsus C(2021) 4600 (final), millega muudetakse komisjoni 7. detsembri 2016. aasta otsust C(2016) 8530 (final) (AT.39914 – euro intressimäära tuletisinstrumendid).

⁸ Hübriidmenetlus loetakse „kronoloogiliselt nihkes“ olevaks, kui kokkuleppeotsust ja tavaotsust (otsuseid) ei võeta vastu samal ajal, vaid need on ajaliselt nihkes.

HSBC-le, leiti, et HSBC osales teise pangaga kahepoolses tegevuses, mille eesmärk oli piirata konkurentsi. Apellantide arvates ei saa seda järeldust ümber lükata hilisemas (tavalises) menetluses, mis puudutas kokkuleppega hõlmamata pooli, sealhulgas apellante.

29. Apellandid väidavad samuti, et komisjon rikkus nende õigust heale haldusele, kuna ta ei tegutsenud nende juhtumi hindamisel erapooletult. Apellantide sõnul on seda rikkumist kinnitanud Euroopa Ombudsman. Ombudsman leidis 2015. aastal, et konkurentsivolinik (edaspidi „tolleaegne volinik“) oli teinud 2012. ja 2014. aastal avalikult mõned avaldused, millest võis mõistlikult järeldada, et komisjon (või volinik ise) oli juba käimasoleva uurimise tulemused ära otsustanud, ning et see kujutab endast haldusomavoli juhtumit.⁹

30. Apellandid väidavad, et süütuse presumptsiooni ja õigust heale haldusele puudutavate argumentide hindamisel lähtus Üldkohus väärast õiguslikust kriteeriumist, nõudes neilt tõendite esitamist selle kohta, et ilma rikkumiseta oleks vaidlusalune otsus olnud teistsugune¹⁰ (edaspidi „Suiker Unie kriteerium“¹¹). Õige õiguslik kriteerium, mida apellantide arvates oleks tulnud järgida, on see, kas esines „kas või väike võimalus“, et see otsus oleks võinud olla teistsugune.¹²

31. Menetluse astujad esitavad selles küsimuses samasuguseid argumente. Crédit Agricole leiab eelkõige, et kui kokkuleppemenetluses mitteosalenud poolte süütuse presumptsiooni põhimõtte järgimist ei ole võimalik kokkuleppeotsuses täielikult tagada, peaks komisjon tegema eri otsused (st kokkuleppeotsus ja tavalised otsused) samal ajal. Mis puudutab komisjoni erapooletuse kohustust, siis väidab Crédit Agricole, et vaidlustatud kohtuotsus on ebaõigesti põhjendatud, kuna selles käsitletakse objektiivse erapooletuse väidetavat rikkumist, mitte subjektiivse erapooletuse rikkumist. JP Morgan leiab, et kohaldades „Suiker Unie“ kriteeriumi, pani Üldkohus apellantidele võimatu tõendamiskoormise, millega rikutakse nende õigust tõhusale õiguskaitsevahendile, mis on ette nähtud Euroopa Liidu põhiõiguste harta (edaspidi „harta“) artiklis 47.

32. Komisjon lükkab omalt poolt tagasi apellantide kriitika vaidlustatud kohtuotsuse suhtes. Komisjon väidab, et enne vaidlusalust otsust kokkuleppeotsuse vastuvõtmisel järgis ta nii objektiivse erapooletuse kohustust kui ka süütuse presumptsiooni põhimõtet. Sellega seoses rõhutab komisjon, et kronoloogiliselt nihkes hübriidmenetlus ei ole vastuolus ei asjaomaste õigusnormidega¹³ ega liidu kohtute praktikaga¹⁴. Komisjon on seisukohal, et Üldkohus otsustas õigesti, et kokkuleppeotsus 1) ei sisaldanud ühtegi järeldust vastutuse kohta ega ühtegi ebasoodsat järeldust HSBC suhtes ning 2) sisaldas vaid üksikuid viiteid HSBC-le, piirdudes seejuures sellega, mis oli rangelt vajalik kokkuleppemenetluses osalevate poolte vastu esitatud süüdistuse kirjeldamiseks ja põhjendamiseks.

33. Lisaks väidab komisjon, et Suiker Unie kriteeriumi kohaldades järgis Üldkohus õigesti kohtupraktikat, mille kohaselt saab õigusvastasus, mis tuleneb võimalikust komisjoni objektiivse erapooletuse puudumisest, kaasa tuua selle otsuse tühistamise ainult siis, kui on tõendatud, et see

⁹ Euroopa Ombudsmani 11. novembri 2015. aasta otsus Euroopa Komisjoni vastu esitatud kaebuse 1021/2014/PD uurimise kohta (edaspidi „ombudsmani otsus“).

¹⁰ Vaidlustatud kohtuotsuse punktid 289 ja 291.

¹¹ Esimest korda sõnastatud 16. detsembri 1975. aasta kohtuotsuses Suiker Unie jt vs. komisjon (40/73–48/73, 50/73, 54/73–56/73, 111/73, 113/73 ja 114/73, EU:C:1975:174, punktid 90 ning 91).

¹² Sellega seoses viitavad apellandid peamiselt 16. jaanuari 2019. aasta kohtuotsusele komisjon vs. United Parcel Service (C-265/17 P, EU:C:2019:23, punkt 56).

¹³ Komisjon viitab määruse nr 773/2004 artiklile 10a ja komisjoni teatise, mis käsitleb kokkuleppemenetluse läbiviimist kartellidega seotud otsuste puhul, mis on võetud vastu vastavalt [määruse nr 1/2003] artiklitele 7 ja 23 (ELT 2008, C 167, lk 1), punktile 9.

¹⁴ Vt eelkõige 18. märtsi 2021. aasta kohtuotsus Pometon vs. komisjon (C-440/19 P, EU:C:2021:214) (edaspidi „kohtuotsus Pometon“).

otsus oleks sisuliselt olnud erinev.¹⁵ Apellantide viidatav kriteerium puudutab komisjoni arvates teist menetlusnormi rikkumist (ettevõtja kaitseõiguste rikkumine), mis erineb käesolevas asjas väidetust (erapooletuse puudumine).

2. Analüüs

34. Sisuliselt koonduvad apellantide argumendid kaheks küsimuseks, mida allpool üksteise järel käsitlen.

a) Menetlusvigade tagajärjed

35. Vaidlustatud kohtuotsuses lükkas Üldkohus edutuina tagasi apellantide argumendid, mis puudutasid süütuse presumptsiooni põhimõtet ja õigust heale haldusele. Üldkohus märkis, et isegi kui eeldada, et selles osas oleks toimunud rikkumine, toob komisjoni poolt menetlusnormide eiramine kaasa vaidlusaluse otsuse tühistamise üksnes juhul, kui Suiker Unie kriteerium on täidetud. Kuna aga Üldkohus oli juba tuvastanud, et vaidlusaluses otsuses on piisaval õiguslikul tasemel tuvastatud HSBC osalemine kõnealuses konkurentsivastases tegevuses, siis ta leidis, et see kriteerium ei ole täidetud.

36. Apellandid kritiseerivad seda arutluskäiku, väites, et Üldkohus lähtus komisjoni rikkumiste tagajärgede osas väärast õiguslikust kriteeriumist.

37. Olen nõus.

38. Selgitamaks, miks ma olen sellisel seisukohal, võib olla kasulik lühike ülevaade kohtupraktikast, mis käsitleb komisjoni poolt konkurentsi valdkonna menetluste läbiviimisel toime pandud võimalike menetlusvigade tagajärgi. Nimelt ei ole liidul seni süsteemseid õigusnorme, mis määraksid kindlaks komisjoni poolt haldusmenetluse käigus toime pandud menetlusvigade tagajärjed.¹⁶ Ka määrusega nr 1/2003 ei ole kehtestatud selle kohta konkreetseid norme. Seega pidid liidu kohtud selle lünga täitma.

39. Esmapilgul võib see kohtupraktika tunduda üsna mitmekesine, et mitte öelda mõneti vastuoluline.¹⁷ On tõsi, et põhjused, miks liidu kohtud on kasutanud menetlusvigade tagajärgede kindlaksmääramiseks erinevaid õiguslikke kriteeriume ja/või järginud sellega seoses erinevaid tõendamiskoormise ja -standardi põhimõtteid, ei ole kuigi ilmsed.

40. Ent kui minna kaugemale pelgast sõnastusest, mida kohtud on selles küsimuses aastakümnete jooksul tehtud erinevates kohtuotsustes kasutanud, ja isegi kui kõik kohtuotsused ei sobi hästi piiritletud rühmadesse, on võimalik määratleda *kaks* peamist kohtupraktika rühma.

¹⁵ Komisjon viitab kahele Üldkohtu otsusele, mis kinnitavad seda kriteeriumi: 6. juuli 2000. aasta kohtuotsus Volkswagen vs. komisjon (T-62/98, EU:T:2000:180, punktid 281 ja 283) ning 10. novembri 2017. aasta kohtuotsus Icap jt vs. komisjon (T-180/15, EU:T:2017:795, punkt 278).

¹⁶ Vt selle kohta üksikasjalikult Lenaerts, K., Vanhamme, J., „Procedural Rights of Private Parties in the Community Administrative Process“, *Common Market Law Review*, 34. kd, 1997, lk 531 ja 568.

¹⁷ Ülevaate saamiseks ja koos viidetega õigusteaduse seisukohtadele vt muu hulgas Barbier de La Serre, E., „Procedural Justice in the European Community Case-law concerning the Rights of the Defence: Essentialist and Instrumental Trends“, *European Public Law*, 2006, lk 225–250, ja Nehl, H. P., *Principles of Administrative Procedure in EC Law*, Harts Publishing, Oxford, 1999, lk 167–170.

41. Kohtupraktika *esimeses* rühmas on liidu kohtud ilma suurema kaalumisetä tühistanud sellise menetluse tulemusel tehtud otsuseid, milles komisjon rikkus „olulist menetlusnormi“. Nendes kohtuasjades leidis Üldkohus, et menetlusnormi rikkumisele tuginevatel ettevõtjatel ei ole vaja tõendada, et taoline rikkumine võis mõjutada menetluse käiku ja kõnealuste otsuste sisu nende kahjuks.¹⁸

42. Range lähenemine juhtudel, kui komisjon ei järgi olemuslikult tähtsaid menetlusnõudeid, st liidu esmasest või teiseses õiguses sätestatud menetluslikku laadi fundamentaalseid norme, on minu arvates täielikult põhjendatud. Sellistel juhtudel tegutseb komisjon sisuliselt väljaspool aluslepingutes sätestatud õiguslikku raamistikku, rikkudes seaduslikkuse ja pädevuse andmise põhimõtteid.¹⁹

43. Sellega seoses tuleb meenutada, et ELL artikli 13 lõike 2 kohaselt peavad liidu institutsioonid tegutsema neile „aluslepingutega antud volituste piires ning *vastavalt nendes sätestatud korrale, tingimustele ja eesmärkidele*“.²⁰ Lisaks on ETL artikli 296 teises lõigus sätestatud, et „[liidu] õigusaktides esitatakse nende vastuvõtmise põhjused“. Seega ei saa liidu institutsioonid siduvate õiguslike tagajärgedega aktide vastuvõtmisel eirata kõige põhilisemaid menetlusnorme, eelkõige viies läbi *sui generis* menetluse²¹ või võttes vastu akte, mida ei ole piisavalt põhjendatud, muutes kohtuliku kontrolli võimatuks²².

44. Järelikult, kui komisjon ei järgi olemuslikult olulisi menetlusnorme, on olemas selge (ja imperatiivne) üldine huvi kõrvaldada liidu õiguskorrast need aktid, mille tühisuse põhjused on sedavõrd tõsised. See üldine huvi põhjendab kõnealuste aktide kohest tühistamist, olenemata sellest, kas sellega kaasneb (ja kattub) mõne ettevõtja erahuvi, kelle menetlusõigusi on rikutud. Seetõttu ei pea ettevõtjad, kes tuginevad olemuslikult olulise menetlusnormi rikkumisele, tõendama taolise rikkumisega tekitatud kahju: ainuüksi rikkumise tuvastamine toob kaasa asjaomase otsuse tühistamise.

45. Kohtupraktika *teises* rühmas on liidu kohtud käsitletud menetlusnormide rikkumisi, mille puhul ei ole võimalik tuvastada ülekaalukat üldist huvi vastava akti tühistamise vastu. Sellistel juhtudel peavad asjaomased ettevõtjad rikkumisele viitama, seda nõuetekohaselt tõendama ja – tavaliselt – selgitama selle võimalikke tagajärgi. Nimelt on liidu kohtud nendes kohtuasjades üldiselt lähtunud sellest, mida võiks – Ameerika Ühendriikides loodud terminit kasutades – nimetada „kahjutu vea“ kriteeriumiks. Lihtsalt öeldes toob menetlusnormi eiramine kaasa vaidlustatud akti tühistamise üksnes juhul, kui see eiramine mõjutab või võis mõjutada menetluse tulemust.

¹⁸ Vt nt 15. juuni 1994. aasta kohtuotsus komisjon vs. BASF jt (C-137/92 P, EU:C:1994:247, punktid 75 ja 76); 6. aprilli 2000. aasta kohtuotsus komisjon vs. ICI (C-286/95 P, EU:C:2000:188, punktid 40, 41 ja 51) ning 21. septembri 2017. aasta kohtuotsus Feralpi vs. komisjon (C-85/15 P, EU:C:2017:709, punktid 45 ja 46).

¹⁹ Pädevuse andmise põhimõtte kohta vt 21. juuni 2018. aasta kohtuotsus Poola vs. parlament ja nõukogu (C-5/16, EU:C:2018:483, punkt 84 ning seal viidatud kohtupraktika). Õigusteaduse osas vt Schwarze, J., *European Administrative Law*, Sweet & Maxwell, 1992, lk 253–256.

²⁰ Kohtujuristi kursiiv.

²¹ Konkurentsioiguse valdkonnas vt sarnaselt kohtujurist Wahli ettepanek kohtuasjas Feralpi jt vs. komisjon (C-85/15 P, C-86/15 P, C-87/15 P, C-88/15 P ja C-89/15 P, EU:C:2016:940, punkt 60).

²² Vt selle kohta 10. märtsi 2016. aasta kohtuotsus HeidelbergCement vs. komisjon (C-247/14 P, EU:C:2016:149, punkt 16 ja seal viidatud kohtupraktika).

46. Kahjutu vea kriteeriumi täpne sõnastus on eri otsustes olnud siiski erinev, varieerudes sõltuvalt iga juhtumi konkreetsetest asjaoludest kergema ja rangema vormi vahel. Lisaks näib, et mõnel juhul on Euroopa Kohus selles osas kasutanud eeldust. Seega võib peamiselt eraõiguslike isikute õigusi mõjutavaid eeskirjade eiramisi käsitlevas kohtupraktikas täheldada kolme eraldi kohtupraktika haru.

47. Kohtupraktika esimeses harus järgis Euroopa Kohus kahjutu vea kriteeriumi *kõige rangemat* vormi, mida – nagu eespool mainitud – vähemalt konkurentsioiguse valdkonnas väljendati esimest korda kohtuotsuses Suiker Unie.²³ See on ka kriteerium, mida Üldkohus vaidlustatud kohtuotsuses kohaldas. Selle kriteeriumi kohaselt toob menetlusviga kaasa komisjoni otsuse tühistamise vaid siis, kui hageja suudab tõendada, et eeskirjade eiramise puudumisel *oleks* menetluse tulemus olnud teistsugune. Selle kriteeriumi kohaselt on hagejal kohustus tõendada „juhul kui“ stsenaariumi ja künnis, mis tingib vaidlusaluse otsuse tühistamise, on „peaaegu kindel“ või vähemalt „suure tõenäosusega“.

48. Seejärel on kahjutu vea kriteerium kohtupraktika teises harus arenenud *kergemaks* vormiks. Nimelt on liidu kohtud mitmes kohtuasjas märkinud, et vaidlusalused otsused tuleb tühistada, kui hagejad suudavad tõendada, et ilma menetlusnormi eiramiseta *oleks* menetluse tulemus *võinud* olla teistsugune.²⁴ Ka nendel juhtudel lasub vähemalt algne tõendamiskohustus hagejal. Nõutud tõendamisstandard on siiski madalam (tavaliselt piisab lihtsalt „võimalusest“) ning kui hageja on selle täitnud, läheb see koormis üle komisjonile.

49. Kohtupraktika kolmandas harus on Euroopa Kohus, olles tuvastanud menetlusnormide eiramise, mis tõi kaasa asjaomaste ettevõtjate teatavate menetlusõiguste raske ja ilmse rikkumise, *eeldanud*, et see eeskirjade eiramine mõjutas või võis tõenäoliselt mõjutada menetluse tulemust. Vastavalt ei nõudnud Euroopa Kohus, et kõnealused ettevõtjad esitaksid selle kohta mingeid tõendeid.²⁵

50. Miks eksisteerivad need kolm kahjutu vea kriteeriumi vormi kohtupraktikas koos ja milliste menetlusvigade liikide puhul neid kohaldatakse?

51. Nendele küsimustele vastamiseks võib olla asjakohane uurida kahjutu vea kriteeriumi loogikat.

52. Sellise kriteeriumi kehtestamine liidu kohtute poolt tuleneb asjaolust, et iga menetlusnormide eiramine ei too *ipso facto* kaasa ettevõtja õiguste rikkumist. Mõned menetlusvead lihtsalt ei mõjuta (ega saa) mõjutada õiguslikke huve, mida kaitsevad liidu õigusnormid, mis annavad uurimise all olevatele pooltele teatavad õigused. Drakooniline lähenemine menetlusnormide eiramisele tooks haldusmenetluses muu hulgas kaasa formalismi ja bürokraatia,²⁶ mis kahjustaks üldiste huvide tõhusat järgimist.

53. Sellega seoses tuleb meenutada, et Euroopa Kohtu väljakujunenud praktika kohaselt on konkurentsipoliitika tulemuslik jõustamine liidu poolt tunnustatud üldist huvi pakkuv eesmärk. Aluslepingu konkurentsioiguse sätteid kujutavad endast fundamentaalseid norme, mis on

²³ Vt käesoleva ettepaneku punkt 30.

²⁴ Vt muu hulgas 26. septembri 2018. aasta kohtuotsus Infineon Technologies vs. komisjon (C-99/17 P, EU:C:2018:773, punkt 78 ja seal viidatud kohtupraktika). Mõnel juhul on see kriteerium (tulenevalt väidetavalt rikutud õiguse olemusest) sõnastatud erinevalt, kuid selle sisu on samaväärne: vt 26. jaanuari 2017. aasta kohtuotsus Duravit jt vs. komisjon (C-609/13 P, EU:C:2017:46, punkt 100 ning seal viidatud kohtupraktika).

²⁵ Vt nt 25. oktoobri 2011. aasta kohtuotsus Solvay vs. komisjon (C-109/10 P, EU:C:2011:686, punktid 62–65).

²⁶ Vt selle kohta Hartley, T. C., *The Foundations of European Union Law*, 8. trükk., Oxford University Press, Oxford, 2014, lk 421.

olemuslikult vajalikud liidule usaldatud ülesannete täitmiseks ja eelkõige siseturu toimimiseks.²⁷ Seetõttu tuleb konkurentsieeskirjade jõustamisel austada asjaomaste ettevõtjate põhiõigusi, kuid ka põhiõigusi tuleb tõlgendada ja kohaldada nii, et see ei takistaks konkurentsieeskirjade *tõhusat* jõustamist.²⁸

54. Lisaks, isegi kui komisjon rikub haldusmenetluses ettevõtja teatavaid menetlusõigusi, on ilmne, et kõige sobivam õiguskaitsevahend ei ole alati asjaomase otsuse tühistamine. Kui on selge, et vaatamata ettevõtja õiguste rikkumisele ei saanud kõnealune menetlusnormi rikkumine kuidagi mõjutada kohtuasja tulemust, näib otsuse tühistamine nii sobimatu (kuna see ei kõrvalda toime pandud rikkumist)²⁹ kui ka ebaproportsionaalne (kuna sanktsioon ei ole veega proportsionaalne)³⁰. Kõnealustele ettevõtjatele võivad olla kättesaadavad muud õiguskaitsevahendid, mis on asjaoludega sobivamad.³¹

55. Seda loogikat kohaldatakse ka siis, kui rikutud õigustel on põhiõiguste staatus. Arvestades nii Euroopa Inimõiguste Kohtu (edaspidi „EIK“) kui ka liidu kohtute poolt paljudele neist õigustest antud laia ulatust, on ilmne, et kõik rikkumised ei ole võrreldavad. Mõned rikkumised on selgelt tõsisemad ja raskemate tagajärgedega.

56. Neil asjaoludel pean loogiliseks, et kahjutu vea kriteerium võib eri juhtudel esineda erineval kujul sõltuvalt peamiselt rikkumise raskusastmest ja tõenäosusest, et selline rikkumine võib mõjutada menetluse tulemust. Mida suurem on selline tõenäosus, seda madalam on künnis, mille taotleja peab ületama, ja vastupidi.³² Lisaks peab hagejalt nõutava tõendamisstandardi juures arvesse võtma ka tema suutlikkust koguda ja esitada (teatud) tõendeid oma väidete toetuseks. Seetõttu võib eeldada kahjustavat menetlusviga juhul, kui tõendamiskoormise (osaliselt või täielikult) panemine asjaomastele ettevõtjatele võib tähendada neilt *probatio diabolica* nõudmist.³³

57. Arvestades liidu kohtute uusimat kohtupraktikat, näib mulle, et kergem kahjutu vea kriteerium on muutunud „standardiks“ vähemalt siis, kui asjas on päriselt olemas puutumus põhiõigusega. Mulle näib see mõistlik peamiselt kahel põhjusel. Esiteks on kohtupraktikas otsustatud, et konkurentsieeskirjade rikkumise tõendamise kohustus lasub komisjonil ja põhjendatud kahtluste korral tuleks eelistada uurimise all olevat ettevõtjat.³⁴ Teiseks võib ettevõtjal sageli olla eriti raske positiivselt tõendada alternatiivset ja hüpoteetilist stsenaariumi

²⁷ Vt selle kohta 20. septembri 2001. aasta kohtuotsus *Courage ja Crehan* (C-453/99, EU:C:2001:465, punkt 20 ning seal viidatud kohtupraktika).

²⁸ Vt selle kohta kohtujurist Geelhoedi ettepanek kohtuasjas komisjon *vs.* SGL Carbon (C-301/04 P, EU:C:2006:53, punkt 67). Õigusteoorias vt Wils, W., „Fundamental Procedural Rights and Effective Enforcement of Articles 101 and 102 TFEU in the European Competition Network“, *World Competition*, 2020, lk 15–18.

²⁹ Vt analoogia alusel 26. novembri 2013. aasta kohtuotsus *Gascogne Sack Deutschland vs. komisjon* (C-40/12 P, EU:C:2013:768, punkt 82).

³⁰ Sarnaselt 8. juuli 1999. aasta kohtuotsuses *Hercules Chemicals vs. komisjon* (C-51/92 P, EU:C:1999:357, punkt 68).

³¹ Näiteks lepinguvälise vastutuse hagi Euroopa Liidu vastu: vt selle kohta 18. septembri 2003. aasta kohtuotsus *Volkswagen vs. komisjon* (C-338/00 P, EU:C:2003:473, punkt 165). ELTL artiklis 340 on sätestatud, et „[l]epinguvälise vastutuse korral heastab liit kõik *oma institutsioonide või oma teenistujate poolt* ülesannete täitmisel tekitatud kahjud“ (kohtujuristi kursiiv). Sellega seoses tuleb märkida, et mõiste „teenistujad“ hõlmab ka komisjoni liikmeid: vt selle kohta 15. juuli 2021. aasta kohtuotsus *OH (kohtulik puutumatus)* (C-758/19, EU:C:2021:603).

³² Vrd näiteks lähenemisi väidetavate kaitseõiguse rikkumiste puhul (26. septembri 2018. aasta kohtuotsus *Infineon Technologies vs. komisjon* (C-99/17 P, EU:C:2018:773, punkt 78 ja seal viidatud kohtupraktika)) ning väidetavate konfidentsiaalsuse rikkumiste puhul (3. detsembri 2009. aasta kohtuotsus *Evropaïki Dynamiki vs. komisjon* (C-476/08 P, ei avaldata, EU:C:2009:752, punktid 33–35)).

³³ Vt sarnaselt kohtujurist Kokott'i ettepanek kohtuasjas *Solvay vs. komisjon* (C-110/10 P, EU:C:2011:257, punktid 37 ja 47).

³⁴ Määruse nr 1/2003 artikkel 2. Vt paljude hulgas ka 22. novembri 2012. aasta kohtuotsus *E.ON Energie vs. komisjon* (C-89/11 P, EU:C:2012:738, punktid 71 ja 72).

(menetluse tulemus menetlusnormide eiramata jätmise korral), eriti arvestades kaalutlusruumi, mille liidu konkurentsieeskirjad annavad komisjonile nende eeskirjade järgimise kontrollimisel ja jõustamisel.

58. Selle kriteeriumi range versioon (st Suiker Unie versioon) peaks seega piirduma olukordadega, kus väidetavad menetlusvead puudutavad ilmselt väiksemat laadi rikkumisi.

59. Lõpuks esineb kindlasti juhtumeid, mille puhul võib eeldada, et eeskirjade eiramine mõjutab menetluse üldist õigsust ja õiglust. Tegemist on menetlusvigadega, mis ei ole mitte ainult eriti rasked, vaid ka struktuurilised, st sellised vead, mis mõjutavad menetluse raamistikku, mitte lihtsalt vead, mis tehakse muul viisil nõuetekohaselt korraldatud menetluse käigus.³⁵

60. Selles kontekstis nõustun apellantidega, et Üldkohus eksis vaidlustatud kohtuotsuses, kui ta kohaldas nende väitele erapooletuse kohustuse ja süütuse presumptsiooni põhimõtte rikkumise kohta *ranget* kahjutu vea kriteeriumi (*Suiker Unie* kriteeriumi), nõudes neilt konkreetseid tõendeid selle kohta, et vaidlusaluse otsuse sisu oleks olnud teistsugune, kui seda rikkumist ei oleks toimunud.

61. Kui komisjon ei tegutse juhtumi hindamisel erapooletu avaliku halduse asutusena, kuna ta oli kallutatud või kuna tal oli varem kujunenud seisukoht uuritavate ettevõtjate süü kohta, on tegemist tema kohustuste raske rikkumisega, mis võib mõjutada menetluse tulemust.

62. Sellist viga ei saa ilmselt võrrelda menetluse formaalsuste või detailidega ega lugeda sedasorti veaks, mis oma raskuse tõttu mõjutab tõenäoliselt lõplikku otsust vaid vähesel määral. Seetõttu peaks taoliste vigade puhul olema piisav, kui asjaomased ettevõtjad esitavad tõendeid selle kohta, et need vead *võisid* mõjutada menetluse tulemust.

63. Eeltoodut arvestades järeldan kokkuvõttes, et Üldkohus rikkus komisjoni erapooletuse kohustuse ja süütuse presumptsiooni põhimõtte rikkumist puudutavaid apellantide väiteid hinnates õigusnormi, kuna kohaldas väärat kriteeriumi.

b) Kronoloogiliselt nihkes hübriidmenetlus

64. Teiseks väidavad apellandid, et Üldkohus rikkus õigusnormi, kuna ta ei kontrollinud, kas kokkuleppemenetluses võeti otseselt või kaudselt seisukoht nende süü suhtes.

65. Nõustun ka selles osas apellantidega. Minu meelest tuleneb see järeldus Euroopa Kohtu hiljutisest kohtuotsusest Pometon.

66. Kohtuotsuses Pometon tuletas Euroopa Kohus kõigepealt meelde oma (ja EIK) kohtupraktikat süütuse presumptsiooni kohta, mille kohaselt tuleb keerukates kriminaalmenetlustes, kus on mitu kahtlustatavat, kelle üle ei ole võimalik kohut mõista koos, mõnikord „viidata selliste kolmandate isikute osalemisele, kelle suhtes võib-olla tehakse otsus hiljem. Siiski, kui neid kolmandaid isikuid puudutavad asjaolud tuleb lisada, siis tuleb asjaomasel kohtul vältida enama teabe avaldamist, kui on nende isikute õigusliku vastutuse analüüsimiseks vaja, kelle suhtes ta parajasti lahendit teeb.

³⁵ Olen siin parafraseerinud lõiku USA Ülemkohtu 26. märtsi 1991. aasta kohtuotsusest *Arizona vs. Fulminante*, 499 U.S. 279 (1991), punkt 316.

Lisaks tuleb kohtulahendite põhistus koostada sõnastuses, mis võimaldab vältida kolmandate asjasse puutuvate isikute süü suhtes potentsiaalset ennatlikku hinnangut, mis võiks kahjustada nende vastu esitatavate süüdistuste õiglast analüüsi“.³⁶

67. Seejärel otsustas Euroopa Kohus, et need põhimõtted on *mutatis mutandis* asjakohased ka siis, kui komisjon viib ühe ja sama kartelli suhtes läbi kronoloogiliselt nihkes hübriidmenetluse, milles tehakse kaks erinevat otsust. Sellise menetluse raames võib olla objektiivselt vajalik, et komisjon käsitleks kokkuleppeotsuses teatavaid asjaolusid ja tegevust, mis puudutavad väidetavas kartellis osalejaid, kelle suhtes toimub tavapärase menetlus. Kui see on nii, peab komisjon kokkuleppeotsuses ikkagi järgima „süütuse presumptsiooni nende ettevõtjate suhtes, kes on keeldunud kokkuleppest ja kelle suhtes on algatatud tavapärase menetlus“.³⁷

68. Lõpuks otsustas Euroopa Kohus veel, et „selleks, et kontrollida, kas komisjon järgis süütuse presumptsiooni, peab liidu kohus analüüsima otsust, millega lõpetatakse kokkuleppemenetlus, ja selle põhjendusi tervikuna ning arvestades selle vastuvõtmise konkreetseid asjaolusid. Igasugune selgesõnaline viide selle otsuse teatud lõikudes väidetava kartelli teiste osaliste vastutuse puudumisele kaotaks oma mõtte, kui otsuse muid lõike võiks mõista nende vastutuse ennatliku väljendusena“.³⁸

69. On selge, et vaidlustatud kohtuotsuses ei ole tehtud mingit sellist analüüsi, nagu Euroopa Kohus nõudis kohtuotsuses Pometon.

70. Komisjon väidab siiski, et kuigi Üldkohus ei järginud kohtuotsuse Pometon „kirjatahte“, kuna see kohtuotsus tehti pärast vaidlustatud kohtuotsuse kuulutamist, järgis ta selle kohtuotsuse „vaimu“. Tema arvates tuvastas Üldkohus *de facto*, et apellantide puhul ei ole süütuse presumptsiooni põhimõtet rikutud.

71. Ma ei jaga seda seisukohta.

72. Üldkohus ei teinud sellist kontrolli ei otseselt ega kaudselt. Nagu on märgitud käesoleva ettepaneku punktis 35, ei analüüsinud nimetatud kohus apellantide sellekohaste väidete põhjendatust, kuna need väited tunnistati edutuks.

73. Jättes selles kontekstis kõrvale küsimuse Üldkohtu poolt kohaldatud õigusliku kriteeriumi õigsuse kohta, on üsna selge, et Üldkohus ei ole vaidlustatud kohtuotsuses mingilgi moel analüüsinud kokkuleppeotsuse teksti, et kontrollida, kas see järgib HSBC süütuse presumptsiooni põhimõtet.

74. Selle põhjal asun seisukohale, et analüüsides apellantide etteheiteid kokkuleppeotsuse mõju kohta nende olukorrale, rikkus Üldkohus õigusnormi.

75. Eeltoodud arvestades olen seisukohal, et apellantide apellatsioonkaebuse esimene väide on põhimõtteliselt põhjendatud.

³⁶ Sealsamas, punkt 63.

³⁷ Sealsamas, punktid 64 ja 65.

³⁸ Sealsamas, punkt 66.

B. Apellatsioonkaebuse teine ja kolmas väide: „eesmärgil põhinev“ rikkumine

76. Apellantide teine ja kolmas väide puudutavad mõistet „eesmärgil põhinev rikkumine“ ja viisi, kuidas Üldkohus jõudis järeldusele, et nende tegevus tõi kaasa sellise rikkumise.

1. Poolte argumendid

77. Apellatsioonkaebuse teises väites leiavad apellandid, et Üldkohus rikkus õigusnormi, kohaldades 19. märtsil 2007 toimunud Euriboriga manipuleerimise eesmärgi kvalifitseerimisel väärtalt ELTL artiklit 101 või moonutades asjakohaseid tõendeid.

78. Apellandid, keda toetavad menetlusse astujad, väidavad eelkõige, et Üldkohus rikkus õigusnormi, kui ta järeldas vaidlustatud kohtuotsuse punktides 101 ja 102, et pelk *võimalus*, et manipuleerimise pooled pakuvad konkurentidest paremaid tingimusi (teabe asümmeetria tõttu Euribori tasemete kohta), tõendab piisavat konkurentsi kahjustamise taset, et lugeda see „eesmärgil põhinevaks“ rikkumiseks. Üldkohus oleks pidanud komisjoni hukka mõistma, kuna too ei kaalunud võtmeküsimusena seda, kas teadmine 19. märtsi 2007. aasta manipuleerimisest *ajendas* kauplejaid pakkuma konkurentsivõimelisemaid hindu kui nende konkurendid. Sellega seoses esitas HSBC Üldkohtus eksperdiarvamuse, mille kohaselt puudus osalevatel kauplejal stiimul pakkuda konkurentsivõimelisemaid tariife, kuna see oleks vähendanud nende kasumit. Vaidlustatud kohtuotsuse punktis 101 esitatud Üldkohtu järeldus, et see aruanne sisaldas „üksnes üldisi kinnitusi“, kujutab endast nende tõendite ilmselget moonutamist.

79. Lisaks väidavad apellandid – keda toetavad taas menetlusse astujad – oma apellatsioonkaebuse kolmandas väites, et Üldkohus rikkus õigusnormi, järeldades, et asjaomased kaks arutelu mediaanhindade üle³⁹ olid „eesmärgil põhinevad“ rikkumised. Eelkõige eksis Üldkohus, kui ta märkis, et nende arutelude konkurentsi soodustavat laadi saab arvesse võtta üksnes põhitehinguga seonduvate piirangute või ELTL artikli 101 lõike 3 kohase hindamise raames. Täpsemalt kohaldas Üldkohus vaidlustatud kohtuotsuse punktides 149–160 „seonduva piirangu“ doktriini, et hinnata apellantide argumenti, mille kohaselt ei saa teabe vahetamist mediaanhindade kohta pidada oma olemuselt tavapärase konkurentsi nõuetekohast toimimist kahjustavaks.

80. Seda tehes jättis Üldkohus apellantide sõnul käsitlemata nende poolt esimeses kohtuastmes esitatud tegeliku argumendi. Apellandid väitsid nimetatud kohtus, et kui hinnata kõnealuseid arutelusid mediaanhindade üle nende asjakohases majanduslikus ja õiguslikus kontekstis, siis olid need tegelikult konkurentsi soodustavad. Apellantide arvates vähendasid need arutelud ebakindlust mediaanhindade osas, võimaldades kauplejal kehtestada oma klientide kasuks kitsama ostu-müügihinna vahe. Seega ei saa vaidlusalust tegevust pidada ELTL artikli 101 lõiget 1 rikkuvaks, rääkimata sellest, et see võiks olla „eesmärgil põhinev“ rikkumine.

81. Komisjon kaitseb vaidlustatud kohtuotsuse põhjendusi. Tema arvates keskendub apellantide kriitika ainult ühele Üldkohtu järelduste osale, seadmata kahtluse alla põhjapanevamat aspekti, mis seisneb selles, et kõnealune tegevus muutis konkurentsi struktuuri turul. Komisjon vaidleb vastu ka väitele, et Üldkohus moonutas apellantide poolt esimeses kohtuastmes esitatud eksperdiarvamust. Tema arvates piirdus Üldkohus järeldusega, et see arvamus ei ole veenev.

³⁹ Vaidlusaluse otsuse põhjenduses 34 (ära toodud vaidlustatud kohtuotsuse punktis 128) on selgitatud, et ingliskeelne sõna „mid“ „viitab konkreetse instrumendi (näiteks saadud, mudelipõhise, noteeritud või kaubeldud) ostu- ja müügihinna mediaanhinnale või keskmisele hinnale; nende puhul on sageli tegemist hinna usaldusväärse lähendusega, milles turutegija peab kliendiga läbirääkimisi, eelkõige kui turg on likviidne ja kui ostu/müügi vahe on piiratud“.

2. Analüüs

82. Algatuseks pean märkima, et mind ei veena apellantide teise väite raames esitatud argumendid.

83. Esiteks viitab mõiste „eesmärgil põhinev“ konkurentsipiirang ELTL artikli 101 lõike 1 tähenduses väljakujunenud kohtupraktika kohaselt seda liiki salajastele tegevustele, mida peetakse *juba oma olemuselt* tavapärase konkurentsi nõuetekohast toimimist kahjustavaks, mistõttu oleks tarbetu tõendada, et neil on turule konkreetne mõju.⁴⁰ Seega, kui konkurentsiasutus jõuab pärast kokkuleppe tingimuste ja eesmärkide ning selle heakskiitmise ja rakendamise õigusliku ja majandusliku konteksti uurimist järeldusele, et selline kokkulepe kuulub taoliste kokkulepete kategooriasse, mille kahjustav olemus on kogemuste põhjal üldiselt aktsepteeritud ja kergesti tuvastatav, siis ei pea see asutus kontrollima, kas see kokkulepe on konkurentsi tegelikult kahjustanud.

84. Konkurentsiasutus peab lihtsalt välistama võimaluse, et kõnealune kokkulepe, „vaatamata kuulumisele selliste kokkulepete kategooriasse, mida tavaliselt peetakse konkurentsivastaseks, *ei saa* siiski mõne erilise asjaolu tõttu omada turul kahjulikke tagajärgi või on isegi konkurentsi soodustav“.⁴¹ Teisisõnu, kui tegemist on tegevusega, mis on olemuslikult konkurentsivastane, peab konkurentsiasutus konkreetsel juhul lihtsalt kontrollima, „kas esineb õiguslikke või faktilisi asjaolusid, mis *välistavad* konkurentsi piiramise asjaomase kokkuleppe või tegevusega“.⁴²

85. Seega on asjaoludel, mis on seotud asjaomaste ettevõtjate teadlikkusega ning nende tahtega või majandusliku huviga piirata konkurentsi, tavaliselt piiratud tähtsus konkurentsiasutuse hinnangus selle kohta, kas nende tegevust võib kvalifitseerida „eesmärgil põhinevaks“ konkurentsipiiranguks.⁴³ Selleks on üldjuhul piisav, kui kontrollitakse, kas see tegevus on üldiselt ja iseenesest *võimeline* konkurentsi piirama.

86. Selles kontekstis tuleks meelde ka seda, et väljakujunenud kohtupraktika kohaselt tuleb eeldada, et kooskõlastatud tegevuses osalevad ettevõtjad, kes jätkavad turul tegutsemist, arvestavad konkurentidega vahetatud teavet, et määrata kindlaks oma käitumine turul. Seega ei ole ELTL artikli 101 lõike 1 rikkumise tuvastamiseks vaja tõendada, et selline konfidentsiaalse teabe vahetamine on tegelikult mõjutanud konkurentsi turul.⁴⁴

87. Neil põhjustel ei leia ma vaidlustatud kohtuotsuse punktides 101 ja 102 ühtegi õigusnormi rikkumist. Minu arvates oli Üldkohtul õigus, kui ta leidis, et kõnealuse tegevuse kvalifitseerimisel eesmärgil põhinevaks piiranguks ei olnud otsustav asjaomaste ettevõtjate väidetav tahe ja/või stiimul pakkuda paremaid hindu.

88. Teiseks, arvestades eespool esitatud kaalutlusi, võib tulemusetuse tõttu tagasi lükata apellantide argumendi tõendite ilmse tähenduse väidetava moonutamise kohta Üldkohtu poolt seoses esimeses kohtuastmes esitatud finantseksperti arvamusega. Isegi kui eeldada, et see

⁴⁰ Vt selle kohta 2. aprilli 2020. aasta kohtuotsus Budapest Bank jt (C-228/18, EU:C:2020:265, punkt 36).

⁴¹ Kohtujurist Bobeki ettepanek kohtuasjas Budapest Bank jt (C-228/18, EU:C:2019:678, punkt 45).

⁴² Sealsamas, punkt 49.

⁴³ Vt nt 7. jaanuari 2004. aasta kohtuotsus Aalborg Portland jt vs. komisjon (C-204/00 P, C-205/00 P, C-211/00 P, C-213/00 P, C-217/00 P ja C-219/00 P, EU:C:2004:6, punkt 335).

⁴⁴ Vt selle kohta 19. märtsi 2015. aasta kohtuotsus Dole Food ja Dole Fresh Fruit Europe vs. komisjon (C-286/13 P, EU:C:2015:184, punkt 127 ning seal viidatud kohtupraktika).

arvamus sisaldab – nagu väidavad apellandid – „konkreetsed majanduslikke tõendeid, mis käsitlevad üksikasjalikult manipuleerimises osalenud ettevõtjate stiimuleid“, ei mõjutaks see kuidagi kõnealuse tegevuse kvalifitseerimist eesmärgil põhinevaks piiranguks.

89. Täielikkuse huvides lisan, et igal juhul nõustun komisjoniga, et Üldkohus pidas seda arvamust lihtsalt ebaeenvaks. Seda järeldust ei saa edasi kaevata. Ma ei näe mingit õigusnormi rikkumist Üldkohtu (kahetsusväärset lühikeses) sedastuses, mida apellandid kritiseerivad.

90. Küll aga nõustun ma apellantide poolt apellatsioonkaebuse kolmanda väite raames esitatud argumentidega. Olen nimelt seisukohal, et Üldkohus rikkus õigusnormi, kui ta hindas apellantide väiteid vaidlusaluse tegevuse konkurentsi soodustava laadi kohta.

91. Vaidlustatud kohtuotsuse punktis 154 märkis Üldkohus kõigepealt, et „välja arvatud põhitehinguga seonduvad piirangud [...], võib võimalikku konkurentsi soodustavat mõju arvesse võtta ainult ELTL artikli 101 lõike 3 kohaldamisel“. Seejärel selgitas Üldkohus, et ELTL artikli 101 lõikes 1 ei lähtuta „põhjendatuse doktriinist“, mis võimaldaks kaaluda kokkuleppe konkurentsi soodustavat ja konkurentsivastast mõju, et teha kindlaks, kas see kokkulepe tuleb kvalifitseerida „konkurentsipiiranguks“.

92. See seisukoht on aga hiljutises kohtupraktikas ümber lükatud. Eelkõige, nagu Euroopa Kohus kohtuotsuses UK Generics selgitas, *tuleb* juhul, kui kokkuleppe pooled tuginevad konkurentsi soodustavatele tagajärgedele, neid tagajärgi selle kokkuleppe konteksti kuuluvate asjaoludena nõuetekohaselt arvesse võtta kokkuleppe kvalifitseerimisel „eesmärgil põhinevaks piiranguks“ ELTL artikli 101 lõike 1 tähenduses, kuna need võivad kahtluse alla seada üldise hinnangu sellele, kas asjaomane kooskõlastatud tegevus kahjustab konkurentsi piisaval määral.⁴⁵

93. Nagu Euroopa Kohus selgitas, ei kujuta kokkuleppe väidetava konkurentsi soodustava mõju hindamine endast mõistlikkuse reeglit, vaid selle eesmärk on lihtsalt hinnata asjaomase tegevuse objektiivset raskust. Nimelt, kui asjaomased ettevõtjad tõendavad, et need tagajärjed on asjakohased, kokkuleppele omased ja piisavalt olulised, võib „mõistlikult kahelda, kas asjaomane [...] kokkuleppe kahjustab konkurentsi piisaval määral, ja seega ka selles, kas kokkuleppel on konkurentsivastane eesmärk“.⁴⁶

94. On päris selge, et Üldkohus ei ole sellist hindamist läbi viinud, kuna ta uuris üksnes seda, kas teabe vahetamist mediaanhindade kohta saab põhjendada „seonduvate piirangute“ doktriiniga. See doktriin on siiski seotud teist liiki analüüsiga, mille eesmärk on kontrollida, kas kokkuleppe poolte käitumise teatud piirangud, mis ei ole kokkuleppe ese, võivad isegi konkurentsi piiramise korral olla põhjendatud, kuna on otseselt seotud mittekonkurentsivastase kokkuleppe rakendamisega ja selleks vajalikud.⁴⁷

95. Sellest järeldub, et vaidlustatud kohtuotsuses on selles küsimuses rikutud õigusnormi, kuna Üldkohus lähtus apellantide argumentide hindamisel ja seejärel nende tagasilükkamisel valet õiguslikust raamistikust.

96. Seetõttu järeldan, et apellatsioonkaebuse teine väide tuleb tagasi lükata, samas kui kolmanda väitega tuleb nõustuda.

⁴⁵ 30. jaanuari 2020. aasta kohtuotsus Generics (UK) jt (C-307/18, EU:C:2020:52, punkt 103).

⁴⁶ Sealsamas, punktid 104–107.

⁴⁷ Vt eelkõige 11. septembri 2014. aasta kohtuotsus MasterCard jt vs. komisjon (C-382/12 P, EU:C:2014:2201, punktid 89–91 ning seal viidatud kohtupraktika).

C. Apellatsioonkaebuse neljas, viies ja kuues väide: üks ja vältav rikkumine

97. Apellatsioonkaebuse neljas, viies ja kuues väide käsitlevad Üldkohtu järelust, et apellandid osalesid „ühes ja vältavas rikkumises“.

1. Poolte argumendid

98. Apellandid, keda toetavad menetlusse astujad, väidavad, et järelust nende osalemise kohta ühes ja vältavas rikkumises põhineb mitmel õigusnormi rikkumisel.

99. Kõigepealt väidavad apellandid oma neljandas väites, et Üldkohus moonutas 12. veebruari 2007. aasta aruteludega seoses ilmselgelt faktilisi asjaolusid ja tõendeid. Apellandid väidavad, et sel päeval toimus samade ettevõtjate vahel kaks eraldiseisvat ja teineteisest sõltumatut arutelu. Vastupidi vaidlustatud kohtuotsuses märgitule ei puudutanud esimene neist aruteludest siiski mingit Euriboriga manipuleerimist. Apellantide väitel puudutas ainult teine arutelu Euribori kavandatud manipuleerimist 19. märtsil 2007.

100. Apellandid lisavad, et Üldkohus tegi samasuguse vea 16. veebruaril 2007 toimunud arutelude puhul. Ka sel päeval toimus ettevõtjate vahel kaks eraldi arutelu. Ainult esimene arutelu puudutas mediaanhindu, samas kui teine puudutas ühteainsat ajaloolist tehingut. Üldkohus moonutas seega apellantide väitel tõendeid, kui ta kvalifitseeris teise arutelu „samaks tegevuseks“ nagu varasema. Esimene arutelu ei kujutanud endast ELTL artikli 101 lõike 1 rikkumist.

101. Lisaks heidavad apellandid oma viiendas väites Üldkohtule ette seda, et viimane järeldas vaidlustatud kohtuotsuse punktides 214–229, et vaidlusaluses otsuses määratletud erinevad tegevused teenisid ühte eesmärki. Nende arvates tugines Üldkohus selle järelduse tegemisel mitmele ekslikule hinnangule.

102. Lõpuks kritiseerivad apellandid oma kuuendas väites Üldkohtu järelust vaidlustatud kohtuotsuse punktides 255–262, mille kohaselt HSBC oli teadlik, et ta osales ühes ja vältavas rikkumises, mis ei hõlmanud mitte ainult 19. märtsi 2007. aasta manipuleerimist, vaid ka 19. ja 27. märtsil 2007 toimunud arutelusid selle manipuleerimise kordamise võimaluse üle. Apellandid leiavad, et selles osas läheb vaidlustatud kohtuotsus kaugemale vaidlusaluses otsuses sisalduvatest järeldustest.

103. Komisjon leiab, et apellatsioonkaebuse neljas, viies ja kuues väide on vastuvõetamatud või tulemusetu ning igal juhul põhjendamatu.

104. Neljanda väite kohta leiab komisjon, et Üldkohus hindas õigesti 12. ja 16. veebruari 2007. aasta arutelude eset. HSBC püüdlused jagada need vestlused eraldi teabevahetuseks, millest igäühel on erinev eesmärk, on kunstlik. Komisjon lisab, et see väide on igal juhul tulemusetu, kuna isegi kui apellantide argumentidega nõustuda, on Üldkohtu järeldused konkurentsivastase teabevahetuse kohta ajavahemikul 12. veebruarist kuni 27. märtsini 2007 ikkagi õiged.

105. Komisjon väidab samuti, et Üldkohus ei rikkunud õigusnormi, kui ta kinnitas komisjoni analüüsi, mille kohaselt vaidlusaluses otsuses tuvastatud erinevatel tegevustel oli üks eesmärk. Seda eesmärki selgitati vaidlusaluse otsuse põhjenduses 445, mida ei ole vaidlustatud kohtuotsuses kahtluse alla seatud: „nende rahavoogude [vähendamine, mida kartelliosalised] peavad maksma (või nende [suurendamine], mida nad saavad), ning järelikult nende portfelli olevate euro intressimäära tuletisinstrumentide väärtuse [suurendamine] nende euro

intressimäära tuletisinstrumentide vastaspoolte kahjuks“. Komisjon lisab, et igal juhul on apellantide argumendid selles küsimuses vastuvõetamatud, kuna nendega vaidlustatakse üksnes mõned Üldkohtu hinnangud faktilistele asjaoludele.

106. Lisaks on kuues väide komisjoni arvates vastuvõetamatu ja põhjendamatu. Ka selles küsimuses vaidlustavad apellandid Üldkohtu hinnangu faktilistele asjaoludele ja tõenditele, mis puudutavad HSBC teadlikkust teiste pankade osalemisest kõnealuses tegevuses. Igal juhul väidab komisjon, et Üldkohtu hinnang oli õige ja täielikult kooskõlas vaidlusaluses otsuses tehtud järeldustega.

2. Analüüs

107. Mind ei veena apellantide ja menetlusse astujate argumendid, millega seatakse kahtluse alla Üldkohtu hinnang HSBC osalemise kohta ühes ja vältavas rikkumises.

108. Sellega seoses tuletan meelde, et ETL artikli 256 lõike 1 teisest lõigust ja Euroopa Liidu Kohtu põhikirja artikli 58 esimesest lõigust tuleneb, et põhimõtteliselt on Üldkohtul ainupädevus tuvastada fakte ja hinnata neid. Üksnes tõendite moonutamine Üldkohtu poolt kujutab endast õigusküsimust, mis allub sellisena Euroopa Kohtu kontrollile.⁴⁸

109. Apellandid viitavad tõendite moonutamisele üksnes oma apellatsioonkaebuse neljanda väite raames. Apellatsioonkaebuse viienda ja kuuenda väite juures sellist etteheidet ei tehta, kuigi need väited ei tõstata ühtegi tegelikku õigusküsimust.

110. Apellandid ja menetlusse astujad ei kritiseeri seda, kuidas Üldkohus tõlgendas mõistet „üks ja vältav rikkumine“ (või selle põhielemente, nagu „üks eesmärk“), ega ka üldisemalt vaidlustatud kohtuotsuses kohaldatud õiguslikku raamistikku. Sisuliselt vaidlevad nad vastu Üldkohtu konkreetsetele järeldustele, mis puudutavad mitme kauplejatevahelise arutelu eset, laadi ja konteksti.

111. Seega, nagu komisjon õigesti väidab, paluvad apellandid ja menetlusse astujad *de facto* Euroopa Kohtul uuesti hinnata faktilisi asjaolusid ning tõendeid selle kohta, kas apellandid osalesid ühes ja vältavas rikkumises. See on apellatsioonimenetluses siiski vastuvõetamatu.

112. Järelikult tuleb apellatsioonkaebuse viies ja kuues väide tunnistada vastuvõetamatuks. Lisaks, mis puudutab apellatsioonkaebuse neljandat väidet, siis olen seisukohal, et see tuleb põhjendamatusena tõttu tagasi lükata.

113. Sellega seoses meenutan, et väljakujunenud kohtupraktika kohaselt peab moonutamine olema toimiku materjalidest ilmne, ilma et oleks vaja fakte ja tõendeid uuesti hinnata.⁴⁹ Moonutamise tõendamiseks ei piisa sellest, et pakutakse asjaomastele tõenditele Üldkohtu omast erinevat tõlgendust.⁵⁰

⁴⁸ Vt selle kohta 28. jaanuari 2021. aasta kohtuotsus Qualcomm ja Qualcomm Europe vs. komisjon (C-466/19 P, EU:C:2021:76, punkt 42 ning seal viidatud kohtupraktika).

⁴⁹ Vt 4. aprilli 2017. aasta kohtuotsus ombudsman vs. Staelen (C-337/15 P, EU:C:2017:256, punkt 83 ja seal viidatud kohtupraktika).

⁵⁰ Vt 25. juuli 2018. aasta kohtuotsus QuaMa Quality Management vs. EUIPO (C-139/17 P, ei avaldata, EU:C:2018:608, punkt 35 ja seal viidatud kohtupraktika).

114. Käesoleval juhul ei ole 12. ja 16. veebruari 2007. aasta vestluste „tõelise“ sisu ja tähenduse kindlaksmääramine lihtne ülesanne. Selleks tuleks dešifreerida kauplejate vahetatud kirjalikud sõnumid ja võtta arvesse asjaolu, et nende sõnumite vahetamise katkestasid ajavahemikud, mil kauplejad suhtlesid telefoni teel.

115. Apellandid selgitavad neid vestlusi erinevalt sellest, kuidas Üldkohus neid mõistis. Minu arvates ei ole aga sugugi selge, et apellantide kirjeldus oleks usutavam või tõenäolisem kui Üldkohtu oma, rääkimata sellest, et tuvastada seejuures Üldkohtu oluline viga faktiliste asjaolude ja tõendite hindamisel, mis on nõutav moonutamise tõendamiseks.

116. Eeltoodut arvestades tuleb apellatsioonkaebuse neljas, viies ja kuues väide minu arvates tagasi lükata.

VI. Hinnangu tagajärjed

117. Olen jõudnud käesolevas ettepanekus järeldusele, et apellatsioonkaebuse esimene ja kolmas väide on põhjendatud.

118. Väljakujunenud kohtupraktikast tuleneb siiski, et kui Üldkohtu otsuse põhjendustest ilmneb liidu õiguse rikkumine, kuid otsuse resolutsioon on muude õiguslike asjaoludega põhjendatud, siis ei saa selline rikkumine kaasa tuua kõnealuse otsuse tühistamist ja otsuse põhjendused tuleb asendada.⁵¹ Sellistel juhtudel tuleb apellatsioonkaebus rahuldamata jätta.⁵²

119. Põhjustel, mida ma allpool selgitan, on see käesoleval juhul nii.

A. Õigus heale haldusele, süütuse presumptsioon ja kaitseõigus

120. Kõigepealt tuleb meenutada, et õigus heale haldusele on sätestatud harta artiklis 41, mille kohaselt „igapähele on õigus sellele, et liidu institutsioonid, organid ja asutused käsitleksid tema küsimusi erapooletult, õiglaselt ning mõistliku aja jooksul.“⁵³ Nagu Üldkohus vaidlustatud kohtuotsuses märkis, hõlmab see erapooletuse nõue ühelt poolt *subjektiivset* erapooletust, mis tähendab, et asjasse puutuva institutsiooni ükski liige, kes küsimusega tegeleb, ei tohi väljendada oma erapoolikust või isiklike eelarvamusi, ning teiseks *objektiivset* erapooletust, mis tähendab, et institutsioon peab pakkuma piisavaid tagatiseid, et välistada selles suhtes põhjendatud kahtlusi.⁵⁴

121. Süütuse presumptsiooni põhimõte on omakorda sätestatud harta artiklis 48, mis EIÕK artikli 6 lõiget 2 järgides sätestab, et „[i]ga süüdistatavat peetakse süütuks seni, kuni tema süü ei ole seaduse kohaselt tõendatud“. On selge, et arvestades vaidlusaluste rikkumiste laadi ning nende eest määratavate karistuste laadi ja raskusastet, kehtib see põhimõte ka menetlustes, mis on seotud ettevõtjate suhtes kohaldatavate konkurentsieskirjade rikkumisega ja mille tagajärjel võidakse määrata trahve või karistusmaksid.⁵⁵

⁵¹ Vt hiljutistest 11. novembri 2021. aasta kohtuotsus *Autostrada Wielkopolska vs. komisjon ja Poola* (C-933/19 P, EU:C:2021:905, punkt 58 ning seal viidatud kohtupraktika).

⁵² Vt 22. septembri 2020. aasta kohtuotsus *Austria vs. komisjon* (C-594/18 P, EU:C:2020:742, punkt 47 ja seal viidatud kohtupraktika).

⁵³ Vt selle lõige 1 (kohtujuristi kursiiv).

⁵⁴ Vt vaidlustatud kohtuotsuse punkt 286 koos viidetega Euroopa Kohtu praktikale.

⁵⁵ Vt eelkõige 22. novembri 2012. aasta kohtuotsus *E.ON Energie vs. komisjon* (C-89/11 P, EU:C:2012:738, punkt 73 ja seal viidatud kohtupraktika).

122. Lõpuks on Euroopa Kohus järjepidevalt märkinud, et kaitseõiguste järgimise põhimõte on liidu õiguse aluspõhimõte. Seda põhimõtet rikutakse, kui kohtuotsus põhineb asjaoludel ja dokumentidel, millega pooled ise või üks neist ei ole saanud tutvuda ja mille suhtes nad ei ole seetõttu saanud seisukohta võtta.⁵⁶

123. Apellandid, keda toetavad menetlusse astujad, väidavad, et komisjon rikkus neid õigusi sisuliselt kahel viisil. Esiteks väidavad apellandid, et komisjon tegi seda, viies läbi kronoloogiliselt nihkes hübriidmenetluse ja tehes kokkuleppeotsuse, milles ta *de facto* tunnistas HSBC vastutavaks ETL artikli 101 rikkumise eest. Teiseks heidavad apellandid ette teatud avaldusi, mida konkurentsipoliitika eest vastutav volinik enne vaidlusaluse otsuse vastuvõtmist tegi.

124. Kumbki argumentatsiooniliin ei ole minu arvates veenev. Nagu ma allpool selgitan, ei ole neid põhimõtteid ja õigusi rikutud. Igal juhul ei esitanud apellandid ühtegi asjaolu, mis viitaks sellele, et kui väidetavaid rikkumisi ei oleks toimunud, oleks vaidlusalune otsus võinud olla teistsugune.

1. Hübriidmenetlus

125. Sisuliselt väidavad apellandid, et kuna komisjon kasutas kronoloogiliselt nihkes hübriidmenetlust, kahjustas ta parandamatult nende positsiooni enne vaidlusaluse otsuse tegelikku vastuvõtmist. Kokkuleppeotsus, isegi kui see ei olnud neile adresseeritud, sisaldas mitut ja tarbetut viidet HSBC-le, mistõttu tegelikult oli HSBC vastutus juba tuvastatud.

126. Apellantide argumentid mind ei veena.

127. Alustuseks tuleb meenutada, et Euroopa Kohus on juba leidnud, et miski ei takista komisjonil kasutada kartelli eri osaliste suhtes *kronoloogiliselt nihkes* hübriidmenetlust.⁵⁷ Kui nõuda komisjonilt nii kokkuleppeotsuse kui ka sellega seotud tavaotsuste vastuvõtmist samal ajal, oleks see vastuolus kokkuleppemenetluse eesmärgiga, milleks on lihtsustada ja kiirendada haldusmenetlusi ning vähendada liidu kohtule esitatud hagisid, võimaldades komisjonil seega käsitleda rohkem juhtumeid samade vahenditega.⁵⁸

128. Crédit Agricole väidab siiski, et komisjon peaks seda tegema, *kui* puuduvad piisavad tagatised, et kronoloogiliselt nihkes hübriidmenetluse raames järgitakse kokkuleppeväliste poolte süütuse presumptsiooni.

129. Kuigi teoreetiliselt võiksin ma sellise hüpoteesiga nõustuda, on mul praktikas raske ette kujutada asjaolusid, mille korral kokkuleppeotsuse vastuvõtmine komisjoni poolt – isegi kui kasutatakse kõiki võimalikke tagatise ja ettevaatusabinõusid – tooks vältimatult kaasa kokkuleppeväliste poolte vastutuse tuvastamise.

130. Nimelt, nagu Üldkohus hiljutises otsuses õigesti märkis, on määruse nr 1/2003 sätetega reguleeritud menetluses nii asjaomased ettevõtjad kui ka komisjon varasema kokkuleppemenetluse suhtes *tabula rasa* olukorras, kus vastutus ei ole veel kindlaks määratud. Selles menetluses on komisjon seotud üksnes asjaomastele ettevõtjatele adresseeritud

⁵⁶ Vt nt 12. novembri 2014. aasta kohtuotsus Guardian Industries ja Guardian Europe vs. komisjon (C-580/12 P, EU:C:2014:2363, punkt 30 ning seal viidatud kohtupraktika).

⁵⁷ Vt eelkõige kohtuotsus Pometon (punkt 63).

⁵⁸ Vt 20. mai 2015. aasta kohtuotsus Timab Industries ja CFPR vs. komisjon (T-456/10, EU:T:2015:296, punkt 60).

vastuväiteteatisega ning – mida on vaevalt vaja rõhutada – peab andma neile ettevõtjatele kõik võimalused olla ära kuulatud, võttes nõuetekohaselt arvesse nende poolt esitatud õiguslikke ja faktilisi asjaolusid.⁵⁹

131. Kui komisjonile esitatakse uusi argumente või uusi tõendeid, siis ei takista miski komisjonil andmast hilisemas tavaotsuses teistsugust hinnangut – isegi kui ta tegi kokkuleppeotsuses teistsuguseid faktilisi ja õiguslikke järeldusi. Teisisõnu ei saa komisjon hilisemas otsuses piirduda sellega, et tugineb kokkuleppeotsuses tehtud järeldustele. Iga otsus, mille komisjon võtab vastu määruse nr 1/2003 sätete alusel, peab põhimõtteliselt olema iseseisev otsus, milles ametiasutuse järeldused on piisavalt ja iseseisvalt põhjendatud.⁶⁰

132. Mis puudutab nüüd apellantide põhiargumenti, siis pean kohe märkima, et ma ei näe, kuidas saaks asuda seisukohale, et kokkuleppeotsuses sisalduvad viited HSBC-le on vaieldamatult kahjustanud apellantide positsiooni paralleelses menetluses.

133. *Vormilisel tasandil* ei ole poolte vahel vaidlust selles, et kokkuleppeotsus ei ole mõeldud ega saa – vähemalt mitte vahetult – kaasa tuua õiguslikke tagajärgi apellantidele, kuna nad ei ole selle otsuse adressaadid⁶¹ ja neid ei ole selle resolutsioonis mainitud.

134. Lisaks on kokkuleppeotsuse põhjenduses 3 üheselt märgitud, et see otsus põhineb üksnes kokkuleppe sõlminud poolte poolt aktsepteeritud faktidel ning sellega „ei tunnista kokkuleppemenetlusväliseid pooli vastutavaks osalemise eest ELi konkurentsioiguse rikkumises kõnealuses juhtumis“. See põhjendus sisaldab ka joonealust märkust (4. joonealune märkus), milles on märgitud, et selles otsuses viidatud tegevust, mis hõlmab ka kokkuleppemenetlusväliseid isikuid, „kasutatakse üksnes kokkuleppepoolte vastutuse kindlakstegemiseks [...]“.

135. On tõsi, et nende „lahtiütluste“ olemasolust ei piisa apellantide väidetud rikkumise välistamiseks, kuna komisjon peaks – nagu nähtub kohtuotsusest *Pometon* – kokkuleppeotsuses hoiduma rohkema teabe esitamisest, kui see on vajalik kõnealuses menetluses mitteosalevate ettevõtjate õigusliku vastutuse hindamiseks. Lisaks tuleks kokkuleppeotsuste põhjendused sõnastada nii, et välditakse võimalikku eelotsust kokkuleppeväliste poolte süü kohta, mille suhtes tuleks kohaldada eraldi menetlusi.

136. Seega tuleb käesolevas asjas tehtud kokkuleppeotsust analüüsida tervikuna, et kontrollida, kas vaatamata eespool punktides 133 ja 134 loetletud asjaoludele võib selles sisalduvaid viiteid HSBC-le *de facto* mõista kui enneaegseid väljaütlemisi nende süü kohta. Teisisõnu – kasutades apellantide hagiavalduses kasutatud sõnastust – kas kokkuleppeotsus „kristalliseerib“ HSBC positsiooni nii, et seda aspekti ei saa hilisemas menetluses „parandada“?

137. Sellega seoses kritiseerivad apellandid asjaolu, et kokkuleppeotsuse 4. joonealuses märkuses määratles komisjon mõiste „pooled“ kui „kõik ettevõtjad, kelle suhtes on algatatud menetlus“, mis hõlmab seega ka kokkuleppeväliseid pooli. Seejärel kirjeldas komisjon vaidlusalust tegevust (kokkuleppeotsuse 4. jaos) ja omistas selle „pooltele“. ⁶² Sellega seoses viitas komisjon ka Barclaysi ja teiste hulgas HSBC kahepoolsetele kontaktidele.⁶³ Lisaks viidatakse kokkuleppeotsuses kõnealuse tegevuse piirava laadi hindamisel otsuse 4. jaos kirjeldatud tegevustele.

⁵⁹ 2. veebruari 2022. aasta kohtuotsus *Scania jt vs. komisjon* (T-799/17, EU:T:2022:48, punkt 129).

⁶⁰ Vt analoogia alusel kohtujurist Bobeki ettepanek kohtuasjas *Glencore Agriculture Hungary* (C-189/18, EU:C:2019:462, punktid 42 ja 48).

⁶¹ Vt eelkõige kokkuleppeotsuse põhjendused 1 ja 2.

⁶² Põhjendus 32.

⁶³ Põhjendus 36.

138. Siiski ei tundu ükski neist viidetest mulle ei üksi ega kogumis problemaatiline.

139. Esiteks on kokkuleppeotsuses viiteid kokkuleppevälistele pooltele üsna vähe ja need puuduvad otsuse „õigusliku hinnangu“ osas.⁶⁴ Teiseks ja veelgi olulisemana on kõik need viited oma laadilt kirjeldavad ega kujuta ei otseselt ega kaudselt endast HSBC õigusliku olukorra hindamist.

140. On tõsi, et kokkuleppeotsuse õigusliku hinnangu osas ristviitab komisjon mõne korra selle otsuse kirjeldavale osale, milles HSBCd kas otseselt või kaudselt mainitakse.

141. Kuid kuivõrd kokkuleppeotsuse esemeks olev kokkuleppemenetluse poolte käitumine hõlmas kontakte kokkuleppevälistele pooltega ja kuna need kontaktid on selle otsuse süsteemis teatud tähtsusega, ei olnud vaja komisjonilt eeldada, et jätab selle teabe esitamata. HSBC huvi selles osas tuleb tasakaalustada komisjoni kohustusega võtta vastu otsus, mis on võimalikult täielik ja läbipaistev ning mis sisaldab piisavaid faktilisi ja õiguslikke põhjendusi. Need viited on seega „objektiivselt vajalikud“ selleks, et tuvastada kokkuleppe poolte vastutus kohtuotsuse Pometon tähenduses.

142. Vastavalt ei näi mulle *kokkuleppeotsusest*, et HSBC vastutust oleks varjatult või kogemata hinnatud. Samuti ei ole selles otsuses ebavajalikke ega ülearuseid viiteid HSBC-le.

143. *Vaidlusaluse otsuse* analüüs kinnitab minu järeldust. Nimelt piirduvad viited kokkuleppeotsusele – jällegi – vaidlusaluse otsuse kirjeldavate osadega. Asjaomase tegevuse õiguslik hinnang ja kokkuleppevälistele poolte vastutus selles osas põhinevad iseseisval analüüsil, mis ei tugine üheski osas kokkuleppeotsuses tehtud järeldustele. Kogu hindamine on viidud läbi *ex novo*, võttes arvesse vaidlusaluse otsuse adressaadi esitatud argumente ja tõendeid. Seega on komisjoni järeldused iseseisvalt põhjendatud.

144. Eeltoodut arvestades ei näe ma ühtegi veenvat argumenti, mis paneks mind järeldama, et apellantide vastutus oli kokkuleppeotsuses *de jure* või *de facto* tuvastatud, mistõttu komisjon ei saanud oma järeldusi hilisemas otsuses praktiliselt muuta. Seega tuleb tagasi lükata argumentid, mis puudutavad süütuse presumptsiooni põhimõtte rikkumist kronoloogiliselt nihkes hübriidmenetluse kasutamise tõttu.

2. Voliniku avaldused

145. Väljakujunenud kohtupraktika kohaselt nõuab süütuse presumptsiooni põhimõtte eelkõige seda, et kohtu liikmed ei tohiks oma ülesannete täitmisel lähtuda varem kujundatud arvamusest, et süüdistatav on toime pannud süüteo, ja et tõendamiskoormis lasub süüdistajal, kusjuures iga kahtlust selles osas tuleb tõlgendada süüdistatava kasuks.⁶⁵

146. Lisaks on Euroopa Inimõiguste Kohtu väljakujunenud praktika kohaselt süütuse presumptsiooni põhimõttega vastuolus ka see, kui ametiasutused väljendavad arvamust, et süüteos süüdistatav on süüdi, enne kui tema süü on vastavalt seadusele tõendatud. Nimelt võivad

⁶⁴ Põhjendused 42–109.

⁶⁵ Vt muu hulgas EIK 6. detsembri 1988. aasta otsus Barberà, Messegué ja Jabardo vs. Hispaania (CE:ECHR:1988:1206JUD001059083, punkt 77).

need väljaütlemised ajendada üldsust uskuma asjaomase isiku süüd, rikkudes seeläbi tema mainet ja väarikust, ning kahjustada pädevate asutuste poolt antud asja ausat ja erapooletut hindamist.⁶⁶

147. Taoliste ametivõimude hulka kuuluvad nii kohtunikud kui ka muud ametiisikud (näiteks uurijad ja muud riigi esindajad).⁶⁷ Viimaste tehtud avalduste suhtes kohaldatakse siiski vähem ranget kontrolli kui kohtuasutuste puhul.⁶⁸

148. Lisaks on EIK leidnud, et arvestades sõnavabadust – ja lisaksin, et avaliku halduse avatuse ja läbipaistvuse nõudeid⁶⁹ –, ei saa süütuse presumptsiooni põhimõtet mõista nii, et see takistab ametiasutusi teavitamast üldsust käimasolevatest uurimistest. Seda tingimusel, et ametiasutused teevad seda kohaselt kaalutledes ja ettevaatlikult.⁷⁰

149. Kohtupraktikas on järjepidevalt tehtud põhimõttelist vahet ühelt poolt väidetel, et kedagi üksnes *kahtlustatakse* kuriteo toimepanemises, ja teiselt poolt selgetel avaldustel – kui ei ole tehtud lõplikku süüdimõistvat otsust –, et keegi on kõnealuse kuriteo tegelikult toime pannud. Esimest peetakse üldiselt õiguspäraseks, samas kui teine rikub süütuse presumptsiooni põhimõtet.⁷¹

150. Selles suhtes on ilmselgelt kriitilise tähtsusega see, kuidas ametiasutused on oma avaldused sõnastanud.⁷² Kõige olulisem, eriti piiripealsete olukordade puhul, on siiski ametiasutuste avalduste *tegelik tähendus*, mitte nende konkreetne sõnastus.⁷³

151. Mõnel puhul on EIK leidnud, et ebaõnnestunud sõnastuse kasutamine, mis võib küll olla väärt kriitikat, ei ole süütuse presumptsiooni väidetavate rikkumiste puhul määrav.⁷⁴ Väljakujunenud kohtupraktika kohaselt tuleb see, kas ametiasutuse avaldus kujutab endast süütuse presumptsiooni põhimõtte rikkumist, lahendada selle avalduse *konkreetsete asjaolude* kontekstis.⁷⁵

152. Kas eeltoodut arvestades on apellantide puhul toonase voliniku 2012. ja 2014. aasta avaldustega rikutud süütuse presumptsiooni põhimõtet?

153. Tunnen küll apellantide argumentide suhtes teataval määral sümpaatiat, kuid leian siiski, et sellist rikkumist ei ole toimunud.

154. Kõigepealt tuleb märkida, et tollane volinik oli käesolevas asjas uurimisasutusena tegutsenud haldusinstiitutsiooni (komisjon) liige. Seetõttu ei ole tema avaldustele kohaldatav standard nii kõrge, kui see oleks olnud siis, kui volinik oleks olnud kohtunik.

⁶⁶ Vt EIK 24. aprilli 2008. aasta otsus Ismoilov jt vs. Venemaa (CE:ECHR:2008:0424JUD000294706, punkt 161 ja seal viidatud kohtupraktika).

⁶⁷ Vt nt EIK 10. veebruari 1995. aasta otsus *Allenet de Ribemont vs. Prantsusmaa* (CE:ECHR:1995:0210JUD001517589, punkt 35).

⁶⁸ Vt eelkõige EIK 21. septembri 2006. aasta otsus *Pandy vs. Belgia* (CE:ECHR:2006:0921JUD001358302, punkt 43).

⁶⁹ Vt eelkõige ELL artikli 10 lõige 3 ja artikli 11 lõige 2.

⁷⁰ Vt EIK 10. veebruari 1995. aasta otsus *Allenet de Ribemont vs. Prantsusmaa* (CE:ECHR:1995:0210JUD001517589, punkt 38).

⁷¹ Vt paljude seast EIK 12. novembri 2015. aasta otsus *El Kaada vs. Saksamaa* (CE:ECHR:2015:1112JUD000213010, punkt 54).

⁷² Vt nt EIK 27. märtsi 2014. aasta otsus *Müller vs. Saksamaa* (CE:ECHR:2014:0327JUD005496308, punkt 46).

⁷³ Vt muu hulgas EIK 28. novembri 2002. aasta otsus *Lavents vs. Läti* (CE:ECHR:2002:1128JUD005844200, punkt 126).

⁷⁴ Vt EIK 27. veebruari 2014. aasta otsus *Karaman vs. Saksamaa* (CE:ECHR:2014:0227JUD001710310, punkt 63 ja seal viidatud kohtupraktika).

⁷⁵ Vt EIK 28. oktoobri 2004. aasta otsus *Y.B. jt vs. Türgi* (CE:ECHR:2004:1028JUD004817399, punkt 44) ning EIK 24. mai 2011. aasta otsus *Konstas vs. Kreeka* (CE:ECHR:2011:0524JUD005346607, punkt 33).

155. Samas tuleb möönda, et kasutatud väljendite ja nende esitamise viisi tõttu on nende avalduste puhul piir pelga kahtlustuse ja enneaegse süüdikuulutamise vahel väga õhuke. Arvestades mitut elementi, kaldun siiski arvama, et need avaldused on kahetsusväärased, kuid suhteliselt „kahjutud“.

156. Esiteks, mis puudutab vaidlusaluste avalduste *sisu*, siis vastab tõele, et mitu märkust olid mitmeti mõistetavad ja osa üldsusest võis neid tajuda vihjena, et (mõned või kõik) uuritavatest ettevõtjatest on tõenäoliselt liidu konkurentsieeskirju rikkunud.⁷⁶ Ei saa siiski eitada, et need avaldused jäid üsna ebamääraseks ja üldiseks ning neis ei kinnitatud uurimise all olevate ettevõtjate süüd. Samuti ei ole nendes avaldustes kasutatud uuritavate ettevõtjate kohta mingit halvustavat või teravat sõnastust. Samuti ei viidatud neis rõhutatult ühele või mitmele ettevõtjale, ei esitatud konkreetseid üksikasju, mis võimaldanuks tuvastada ühe või mitu konkreetset ettevõtjat, ega avalikustatud konfidentsiaalset teavet või ärisaladust, mis oleks võinud neid ettevõtjaid kahjustada.

157. Teiseks, mis puudutab vaidlusaluste avalduste tegemise *konteksti*, siis mulle näib, et sellega seoses on eriti asjakohased küsimused „kus“, „miks“ ja „millal“. Need avaldused tehti vastavalt 1) Euroopa Parlamendis, 2) Prantsuse senatis ja 3) intervjuus erialaajakirjandusele. Vaidlusaluste avalduste eesmärk oli *teavitada* teisi (liidu või liikmesriigi) institutsioone ja asjaomaste sektorite ettevõtjaid käimasoleva uurimise seisust. Maailmas, mis oli ikka veel toibumas 2007.–2008. aasta finantskriisi laastavatest tagajärgedest (mille põhjuseks oli rea ülemaailmsete finantsasutuste hoolimatu käitumine), ja olukorras, kus Euroopa Liit oli läbi viimas finantsteenuste sektori märkimisväärset reformi, pakkus selline teave üldsusele suurt huvi. Lisaks tehti need avaldused pärast seda, kui euro intressimäära tuletisinstrumentide sektoris toimuva uurimise fakt oli juba avalikustatud.⁷⁷

158. Kolmandaks, mis puudutab vaidlusaluste avalduste võimalikke *tagajärgi*, siis ma ei näe – ja apellandid ei ole ka püüdnud üksikasjalikult selgitada –, kuidas need avaldused võisid mõjutada apellantide mainet ning väarikust või kahjustada selle küsimuse ausat ja erapooletut hindamist komisjoni poolt.⁷⁸

159. Sealhulgas ei vaidle apellandid vastu sellele, et 1) haldusmenetluses olid neil kõik liidu õigusnormides ette nähtud menetluslikud tagatised; 2) nii kokkuleppeotsus kui ka vaidlusalune otsus on aktid, mille on vastu võtnud komisjon (st volinike kolleegium), mitte konkurentsipoliitika eest vastutav volinik, ja 3) vaidlusaluse otsuse vastuvõtmise ajal ei olnud isik, kes oli vaidlusalused avaldused teinud, enam konkurentsipoliitika eest vastutav volinik.

160. Eeltoodut arvestades näib mulle, et vaidlusalused avaldused, mida võib tõepoolest kritiseerida, nagu on märkinud ombudsman, ei ole sedavõrd kaalukad, et seaksid kahtluse alla erapooletuse, millega komisjon viis läbi *uurimise* ja hindas nende seisukohta *vaidlusaluses otsuses*.

161. Igal juhul olen seisukohal, et isegi kui Euroopa Kohus peaks leidma, et vaidlusaluste avaldustega rikuti süütuse presumptsiooni põhimõtet, ei ole apellandid esitanud ühtegi asjaolu, mis tõendaks, et need avaldused võisid mõjutada menetluse tulemust.

⁷⁶ Vt ombudsmani otsus, lk 1 ja 5.

⁷⁷ Vt näiteks Euroopa Komisjoni 19. oktoobri 2011. aasta pressiteade „Antitrust: Commission confirms inspections in suspected cartel in the sector of Euro interest rate derivatives“ (MEMO/11/711).

⁷⁸ Vt selle kohta ka ombudsmani otsus, lk 4.

162. Lõpetuseks lisaksin vaid, et apellantide poolt selles kontekstis nende kaitseõiguste rikkumise kohta esitatud ülejäänud väited ei lisa midagi juba eespool käsitletule. Seega ei ole vaja neid eraldi analüüsida.

163. Järelikult tuleb apellantide väited süütuse presumptsiooni põhimõtte, õiguse heale haldusele ja kaitseõiguste rikkumise kohta minu arvates tagasi lükata.

B. Eesmärgil põhinev piirang

164. Sisuliselt väidavad apellandid, et vähendades kauplejate ebakindlust seoses turu mediaanhindadega, võimaldas vaidlusalune teabevahetus neil kehtestada klientide kasuks kitsama ostu-müügihinna vahe, mis tõi asjaomasel turul kaasa tihedama konkurentsi.

165. Ka see argument ei ole minu arvates veenev. Selles osas on kohtupraktika suhteliselt selge ja seetõttu piirdun oma analüüsis mõne lühikese märkusega.

166. Kõigepealt kahtlen, kas kõnealust tegevust võib selle mõju tõttu pidada *konkurentsi soodustavaks*. Sellega seoses märgin, et teave mediaanhindade kohta on vähemalt teatavate tuletisinstrumentide puhul üldiselt konfidentsiaalne ega ole avalikult kättesaadav. HSBC ja JP Morgan ise on uurimise käigus kinnitanud läbipaistvuse puudumist euro intressimäära tuletisinstrumentide turul.⁷⁹ Lisaks on tähtis, et mediaanhindadega seotud teave on euro intressimäära tuletisinstrumentide sektori hinnakujunduse seisukohast eriti oluline. Kauplejal, kes on oma konkurentide mediaanhindadest teadlik, on paremad eeldused määrata täpsemalt kindlaks nende konkurentide lõplikud ostu- või müügipakkumise hinnad.⁸⁰

167. Ma ei näe selle tegevuse konkurentsi soodustavat aspekti. Konfidentsiaalse teabe vahetamine mediaanhindade üle ei võimaldanud kõnealustel pankadel – kui tuua mõned näited konkurentsi soodustava mõju kohta – pakkuda uusi või täiustatud teenuseid, siseneda uutele turgudele, avada turgu uutele klientidele ega üldisemalt parandada turu toimimist ega kõrvaldada selle tõrkeid. Kõnealuse teabe vahetamisega kõrvaldasid mõned pangad ebakindluse oma tulevase hinnakäitumise suhtes, tuues kasu kokkumängus osalenud pankadele ja kahjustades panku, kes selles ei osalenud.⁸¹

168. Lisaks ei välista asjaolu, et asjaomased pangad võisid osa kasust üle kanda oma klientidele, kõnealuse tegevuse konkurentsi vastast laadi. On selge, et liidu konkurentsiõiguse eesmärk on kaitsta peale otsuste huvide ka turustruktuuri.⁸² See tähendab, et kui ELTL artikli 101 ja/või artikli 102 asjakohased tingimused on täidetud, võib tegevust, mis võib mõjutada (sama tõhusate) konkurentide stiimuleid ja võimet turul konkureerida, pidada konkurentsi vastaseks.

⁷⁹ Vt vaidlusaluse otsuse põhjendused 45 ja 46.

⁸⁰ Vt eelkõige vaidlusaluse otsuse põhjendus 34.

⁸¹ Vt selle kohta vaidlustatud kohtuotsuse punkt 132, milles sisuliselt korratakse vaidlusaluse otsuse põhjendust 395.

⁸² Vt nt 19. märtsi 2015. aasta kohtuotsus *Dole Food ja Dole Fresh Fruit Europe vs. komisjon* (C-286/13 P, EU:C:2015:184, punkt 125 ning seal viidatud kohtupraktika).

169. Seega ei ole konkreetse tegevuse konkurentsivastase eesmärgi tuvastamiseks vaja vahetut ja otsest seost selle tegevuse ning tarbijahindade tõusu vahel.⁸³ Isegi tegevust, mis võib kaasa tuua asjaomaste kaupade või teenuste hinna mõningase languse, võib teatavatel tingimustel pidada oma olemuselt konkurentsivastaseks.⁸⁴

170. Eespool toodut arvestades olen seisukohal, et apellantide väide, mis puudutab mediaanhindu käsitleva teabe vahetamise konkurentsi soodustavat laadi, mis välistaks sellise tegevuse lugemise ELTL artikli 101 eesmärgil põhinevaks rikkumiseks, tuleb tagasi lükata.

VII. Kohtukulud

171. Vastavalt Euroopa Kohtu kodukorra artikli 138 lõikele 1, mida kodukorra artikli 184 lõike 1 kohaselt kohaldatakse apellatsioonimenetluses, on kohtuvaidluse kaotanud pool kohustatud hüvitama kohtukulud, kui vastaspool on seda nõudnud.

172. Kuna komisjon on kohtukulude hüvitamist nõudnud ja apellandid on kohtuvaidluse kaotanud, tuleb käesoleva apellatsioonimenetlusega seotud kohtukulud põhimõtteliselt välja mõista apellantidelt. Kuna aga apellandid vaidlustasid edukalt mitu õigusnormi rikkumist, mis sisaldasid vaidlustatud kohtuotsuses, siis olen seisukohal, et kodukorra artikli 138 lõike 3 alusel on põhjendatud jätta apellantide ja komisjoni kohtukulud käesolevas apellatsioonimenetluses nende endi kanda.

173. Käesoleval juhul näib samuti olevat põhjendatud kohaldada kodukorra artikli 140 lõiget 3, mida kodukorra artikli 184 lõike 1 kohaselt kohaldatakse apellatsioonimenetluses ning mille kohaselt võib Euroopa Kohus otsustada, et apellatsioonimenetluses menetlusse astujad kannavad ise oma kohtukulud.

174. Lõpuks ei näe ma põhjust muuta Üldkohtu otsust esimese kohtuastme kohtukulude kohta.

VIII. Ettepanek

175. Esitatud põhjendustest lähtudes teen Euroopa Kohtule ettepaneku:

- jätta apellatsioonkaebused rahuldamata;
- jätta HSBC Holdings plc, HSBC Bank plc, HSBC Continental Europe'i (varem HSBC France) ja Euroopa Komisjoni kohtukulud käesolevas apellatsioonimenetluses nende endi kanda;
- jätta Crédit Agricole SA ja Crédit Agricole Corporate and Investment Banki ning JP Morgan Chase & Co., JP Morgan Chase Bank National Associationi ja JP Morgan Services LLP kohtukulud käesolevas apellatsioonimenetluses nende endi kanda.

⁸³ Vt 19. märtsi 2015. aasta kohtuotsus Dole Food ja Dole Fresh Fruit Europe vs. komisjon (C-286/13 P, EU:C:2015:184, punktid 123–125 ning seal viidatud kohtupraktika).

⁸⁴ 30. jaanuari 2020. aasta kohtuotsus Generics (UK) jt (C-307/18, EU:C:2020:52, punktid 109 ning 110).